

PRT 203 – ÖNTARİHTE EGE ARKEOLOJİSİ

Prof. Dr. Vasıf Şahoğlu

PRT 203 - Öntarihte Ege Arkeolojisi v.1.0
Prof. Dr. Vasıf Şahoğlu
Ankara Üniversitesi, Mayıs 2020

Ders 1: Ege'de Paleolitik Çağ

Ankara Üniversitesi
Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi
Arkeoloji Bölümü
Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi Anabilim Dalı

Ege Arkeolojisi**Kronoloji ve
Terminoloji**

Phase	Date, B.S
Aceramic Neolithic	ca. 7000/6800–6500
Early Neolithic	ca. 6500–5800
Middle Neolithic	ca. 5800–5300
Late Neolithic	ca. 5300–4500
Final Neolithic ^a	ca. 4500–ca. 3200
Early Bronze/Early Minoan/Early Cycladic ^b	ca. 3100/3200–ca. 2000
Middle Bronze/Middle Minoan/Middle Cycladic	ca. 2000–ca. 1650
Late Bronze/Late Minoan/Late Cycladic	ca. 1650–ca. 1070

Ege Arkeolojisi ile uğraşan ilk bilim insanları, Ege Tunç Çağını genel bir uygulama olarak 3 ara döneme bölmüşlerdir. Bunu yaparken de farklı coğrafik bölgelere farklı adlandırmalar getirdiler. Örneğin Girit için Knossos'un efsanevi kralı Minosun adını kullanarak Minos Uygarlığı, Kıta Yunanistan'a günümüzdeki Yunanistan'ın ismi olan Hellas kelimesinden uyarlayarak Hellas Kültürü ve Kiklad adalarına da adaların isminden esinlenerek Kiklad Kültürü adını verdiler. Bu ayırımın ardından Tunç Çağı her bölge için kendi içerisinde üçe ayrıldı (Erken, Orta ve Geç olmak üzere) ve daha sonra bu ayırımlar da I, II ve III olarak kendi içlerinde alt gruplara bölündü.

Ancak zaman içerisinde Ege arkeolojisi ile ilgili yeni keşifler, özellikle de seramik gelişiminde yapılan yeni tespitler, bu temel ayırımların artık geçerliliğini yitirdiğini göstermiştir. Bugün örneğin Kıta Yunanistan'ın Geç Tunç Çağı ile ilgili detaylı bir tanımlamada GH IIIA2 erken şeklinde tanımlar bile karşımıza çıkabilmektedir. Bu durumu Batı Anadolu açısından düşündüğümüz zaman, geçmişte bu bölgenin tarih öncesi dönemleri ile ilgili araştırmalar çok fazla ilerlemediği için Batı Anadolu sahil kesimi ile ilgili değerlendirmeler Ege'nin diğer kısımlarından bağımsız kalmış ve bu bölgedeki keşifler Ege'nin genel gelişim süreci içerisinde değerlendirilmemiştir. Ancak son yıllarda bu bölgede gerçekleştirilmeye başlanan çalışmalarla bu bölge için yeni yeni kronolojik gelişim tabloları oluşturulmaktadır. Bu kronolojik gelişim tablosu da Ege'nin diğer kısımları ile bağlantılı olması açısından Erken Tunç Çağı, OTÇ ve GTÇ olarak yine 3 ana grup etrafında çerçeveleştirilmiştir.

Ege Arkeolojisi

Kronoloji ve Terminoloji

DATE	ANATOLIA			CRETE	GREEK MAINLAND	CYCLADES	EASTERN AEGEAN ISLANDS	LIMAN		PERIOD				
	Kültepe Tarsus	Beyce Sultan	Vla					AREA - A	AREA - B					
2000 BC.			Vla		Early Helladic III Aegina V	Middle Cycladic Early Cycladic III (Phylakopi I)	Heraion V Poliochni Brown Heraion IV	V	?	LMT B IV-1	EBA IIIb			
	11b			Early Minoan IIB	Lerna IV Aegina IV	Early Cycladic IIB (Kastri Group) Ayia Irini III Palamari III Syros-Kastri Zas IV Mt. Kynthos	Heraion III Poliochni Yellow Emborio I	III		LMT B IV-2	EBA IIIa			
	12	EBA III	XII c		Early Helladic II Late			Lerna IIID Aegina III Lefkandi I / Manika Pevkakia VII Aegina II	Heraion II Emborio II	Late	LMT A V-1	LMT B V-1a	End of EBA II	
	13												LMT B V-1b	EBA II Late
													LMT A V-2a	
2500 BC.	14	EBA II	XIII a		Lerna IIIC Pevkakia VI									
	15			Early Minoan IIA Knossos Poros	Early Helladic II Early	Early Cycladic IIIa Ayia Irini II Palamari II Chalandriani Mt. Kynthos	Poliochni Red Heraion Thermi V	Early	LMT A V-2b					
	16				Lerna IIIB			Ayia Irini II Palamari II Chalandriani Mt. Kynthos	Emborio III Poliochni Green	Late	LMT A V-3a	LMT B V-3	EBA II Early	
	17				Lerna IIIA						Thermi IV		LMT A V-3b	
	18	EBA I	XVII	Early Minoan I	Aegina I	(Aplomata Group)	Polio. Blue evoluta Emborio IV Polio. Blue Archaic Thermi III	I	LMT A VI-1a	LMT B VI-1	EBA I Late			
			XIX		Early Helladic I						Middle	LMT A VI-1b		EBA I Middle
										Emborio V		LMT A VI-1c	?	EBA I Middle / Late
										Thermi II Thermi I	Early (?) End of Kultepe 1b (?)	LMT A VI-1d		EBA I Early / Late Chal. (?)
3000 BC.			XX			Early Cycladic I (?)			LMT A VII					

Bunun dışında farklı alanlara farklı kronolojik tanımlamalar verilmesinin ortaya çıkardığı daha farklı sorunlar da karşımıza çıkmaktadır. Örneğin: Girit'teki Erken Minos III dönemi kısmen de olsa Orta Minos IA dönemi ile çağdaştır. Bir başka örnekte Batı Anadolu sahil kesimi için Erken Tunç Çağı I tanımını kullandığımız bir dönem, Kiklad Adaları'nda Erken Kiklad I dönemi ile, kısmen de olsa Erken Kiklad II dönemi ile çakışmaktadır.

Renfrew, bu olayların üstesinden gelebilmek için Kültürlerin isimleri ile adlandırılan bir tanımlama şeması ortaya koymuştur (Renfrew 1972). Örneğin bu bağlamda Kiklad Adaları için önerdiği kültürler üzerine kurulu sisteminde mesela "Syros kültürü" olarak adlandırılan dönem, belli adalarda Erken Kiklad II'ye denk gelecek bir dönemde görülen ortak kültürel özellikler göz önünde bulundurularak oluşturulmuştur. Ancak Renfrew'un bu önerisine karşın geleneksel üçlü kronolojik sistem kullanılmaya devam etmektedir. Renfrew'un tanımlamaları birçok açıdan yararlı bulunsa da bunlar arasındaki kronolojik bağlar bir türlü tamamen birbirine bağlanamamıştır.

Yunanistan'da en erken insan izleri ile ilgili bilgilerimiz özellikle kuzey Yunanistan'dan, Thessalya bölgesinden gelmektedir. En erken insan izi Chalcidiki'deki Petralona mağarasında Alt Paleolitiğe yani günümüzden 200.000 yıl önceye tarihlenen bir insan kafatasıdır. Bunu takiben yine Thessalya bölgesinde birçok Orta Paleolitik dönem mağara yerleşmesi ve Peloponnes Bölgesinde de yine Orta Paleolitiğe tarihlenen bazı merkezler tespit edilmiştir. Üst Paleolitiğe gelindiğinde yerleşme sayısında büyük bir artış gözlenir. Bu dönemde bugün Kıta Yunanistan'dan ayrı, ada görünümünde olan yerleşmelerde bile bazı Üst Paleolitik izleri bulunmuştur. Bu yerleşmelerin bulunduğu adalar büyük olasılıkla günümüzden 18.000 yıl öncesinde, son buzul çağı döneminde yani Ege denizinin en sığ olduğu dönemde iskan edilmiştir.

Paleolitik Çağ'da Ege

Petralona Mağarası

Petralona Kafatası

Petralona Mağarası

Petralona Mağarası

Paleolitik Çağ'da Ege

Bu dönemde insanlar mağaralarda, kaya sığınaklarında veya nehir veya göl kenarlarındaki açık hava istasyonlarında konaklamaktaydı. Daha çok göçebe bir hayat süren insanlar, avcı toplayıcı küçük topluluklardan oluşmaktaydı. Her bir topluluğun 15-30 kişi arasında kişiden oluştuğu düşünülmektedir.

Buzul Çağının sonlarından itibaren havaların ısınmaya başlamasıyla, Özellikle kıyı şeritlerinde önemli değişiklikler meydana gelmeye başlamıştır. Büyük ovalar bugün yükselen Ege denizi altında kalmıştır.

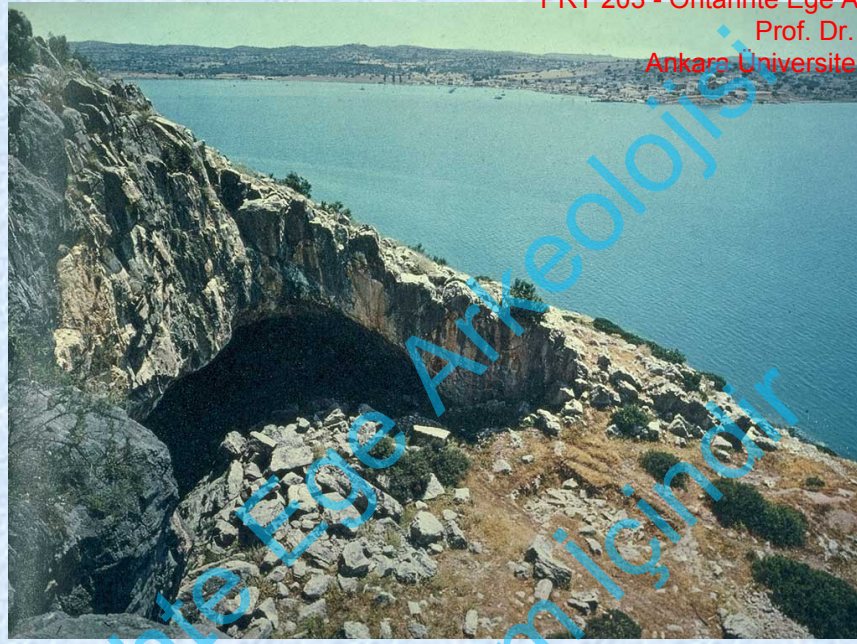
Paleolitik Çağ'da Ege

Franchthi Mağarası

Kıta Yunanistanda Argolis Bölgesindeki Franchthi Mağarası, Üst Paleolitikten Neolitik Çağ sonuna kadar kesintisiz olarak iskân edilmiş önemli bir merkezdir . Bu merkez aynı zamanda Buzul Çağı sonundan ilk tarım topluluklarının oluşmasına kadar geçen ve insanlık tarihi açısından en önemli gelişmeleri içeren bir dönemde iskân edilmiş olmakla ekstra bir önem kazanmaktadır.

Kıta Yunanistan'da Argolis Bölgesindeki Frantchi Mağarası, Üst Paleolitikten Neolitik Çağ sonuna kadar kesintisiz olarak iskân edilmiş önemli bir merkezdir. Bu merkez aynı zamanda Buzul Çağı sonundan ilk tarım topluluklarının oluşmasına kadar geçen ve insanlık tarihi açısından en önemli gelişmeleri içeren bir dönemde iskân edilmiş olmakla ekstra bir önem kazanmaktadır.

Ege'de kazısı gerçekleştirilmiş ve yayınları yapılmış en önemli erken iskan izlerinden bazıları Kıta Yunanistan'da Argolis bölgesindeki Frantchi Mağarası'nda tespit edilerek yayınlanmıştır.

Bu mağarada günümüzden 20000 yıl öncesinden (belki de daha da önceden) başlayan iskân, kesintisiz olarak M.Ö. 3000 yıllarına kadar devam etmiştir. Bu hali ile bu merkez Ege'deki en uzun kesintisiz iskâna ait izleri bize vermektedir. Bu merkez kıyıda yer alan bir mağaranın hemen önünde yer alır.

Bu dönemde insanlar mağaralarda, kaya sığınaklarında veya nehir veya göl kenarlarındaki açık hava istasyonlarında konaklamaktaydı. Daha çok göçebe bir hayat süren insanlar, avcı toplayıcı küçük topluluklardan oluşmaktaydı. Her bir topluluğun 15-30 kişi arasında kişiden oluştuğu düşünülmektedir.

Paleolitik Çağ'da Ege

Franthi Mağarası

Franthi Mağarasında Paleolitik Dönem (c. 20,000 – 8300) (Renfrew'un Avcı Toplayıcı Dönemi)

Bu dönemde mağaranın sakinleri genellikle mevsimsel aralıklarla buraya gelen avcı toplayıcı topluluklardı. Çok az sayıda çakmaktaşı bulunurken yine az sayıda da olsa obsidiyenin bulunması, bu dönemde Melos adasından buraya obsidiyen getirildiğini kanıtlamaktadır. Yabani bitki kalıntıları ve hayvan kalıntıları da yine bu depozitlerde bulunmuştur. Seramik veya mimariye rastlanmamış, herhangi bir gömü de bulunmamıştır.

Paleolitik Çağ'da Ege

Franthi Mağarası

Mezolitik Dönem (c.a. MÖ 8300 – 6000) (Renfrew'un avcı toplayıcılığın sonu)

Erken Mezolitik dönemin ekonomisine bakıldığında son Paleolitiğın bir tür devamı olduğu görölmektedir. Mezolitiğın ikinci dönemi (geç dönemi) ekonomik açıdan iki büyük değışiklik yansıtır. Bunların birincisi deniz ürünlerinde olan büyük artıştır. Özellikle de büyük balıklara ait çok bol veri vardır. İkinci gelişim ise özellikle Melos'dan gelen obsidiyen miktarındaki büyük artıştır. Bu gelişmeler, Franthci Mağarasında oturan insanların bir yandan yaklaşık 150km uzaktaki Melos adasına sık sık gittiğini gösterirken diğeri yandan da açık denizde balıkçılık yaptıklarını kanıtlamaktadır. Bu dönemde hala daha herhangi bir mimari kalıntı veya seramik yoktur. Bu dönemdeki ilginç bir buluntu grubu öğütme taşlarıdır.

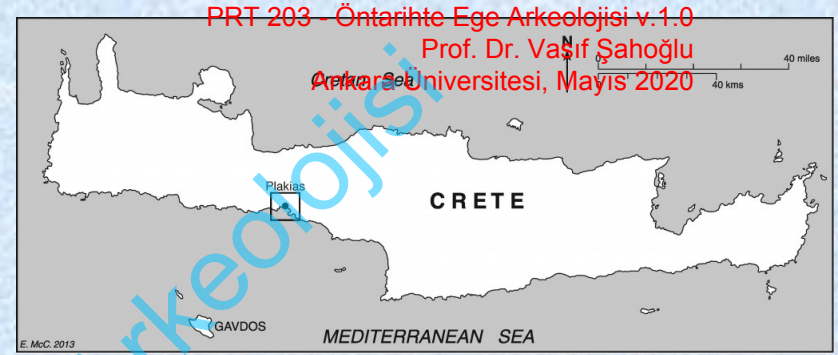
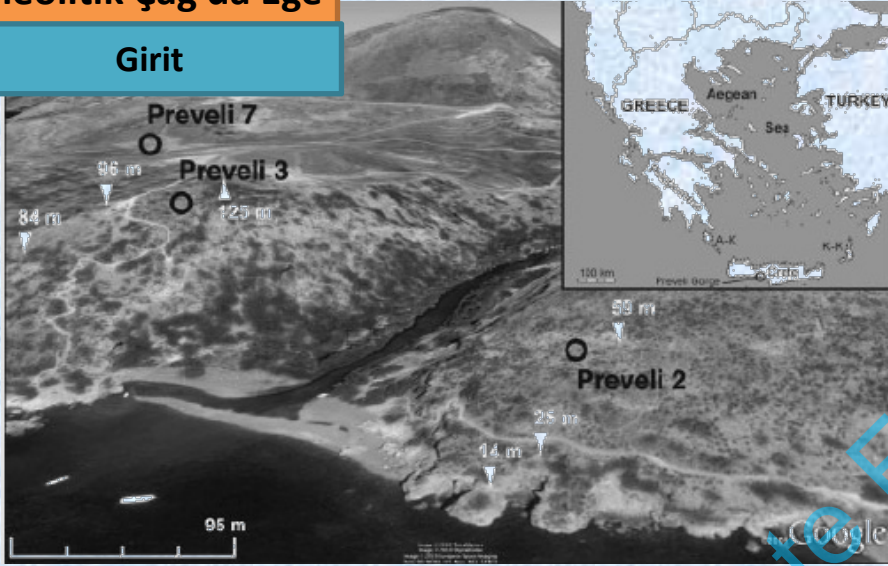
Franthci mağarasında tespit edilen en erken ölü gömme izi erken Mezolitik döneme ait 25 yaşlarında bir erkeğe aittir. Mağaranın ağızına yakın bir çukur içerisinde bulunmuştur. Bunun dışında Mağara içerisinde bulunan kemikler de değerlendirildiğinde mağaranın Mezolitik dönemine ait yaklaşık 25 farklı bireye ait kemiklerin burada bulunduğu görölmüştür.

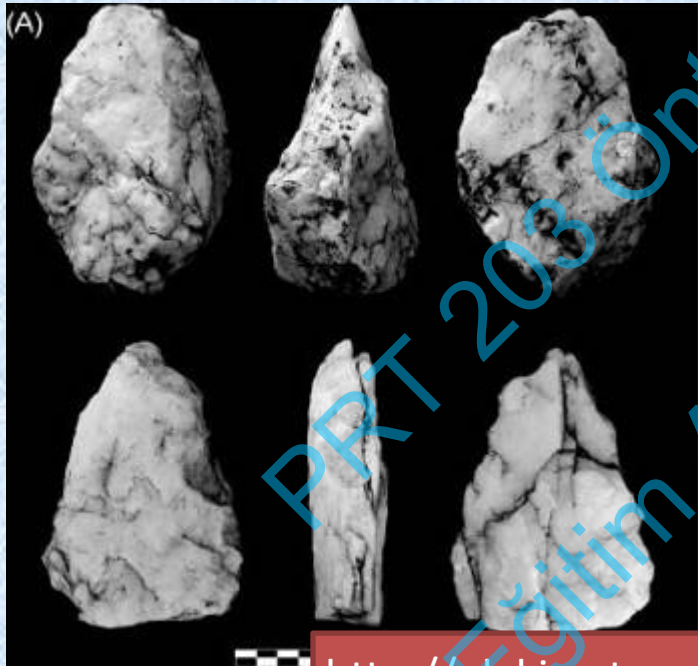
Franthci Mağarası
Mezolitik Dönem Gömüsü

Kıta Yunanistan'da bir çok merkezde daha özellikle de mağaralarda Paleolitik ve Mezolitik döneme ait kalıntılar bulunmuş olmasına karşın bunlar arasında Franthci mağarası en detaylı olarak yayınlanandır. Thesalya bölgesindeki Theopetra Mağarası da bu bağlamda yeni veriler sunan önemli bir mağaradır.

Girit

**PLAKIAS (PREVELI), Girit
Paleolitik Dönem**

<http://plakiasstoneageproject.com>

Paleolitik Çağ'da Ege

Girit

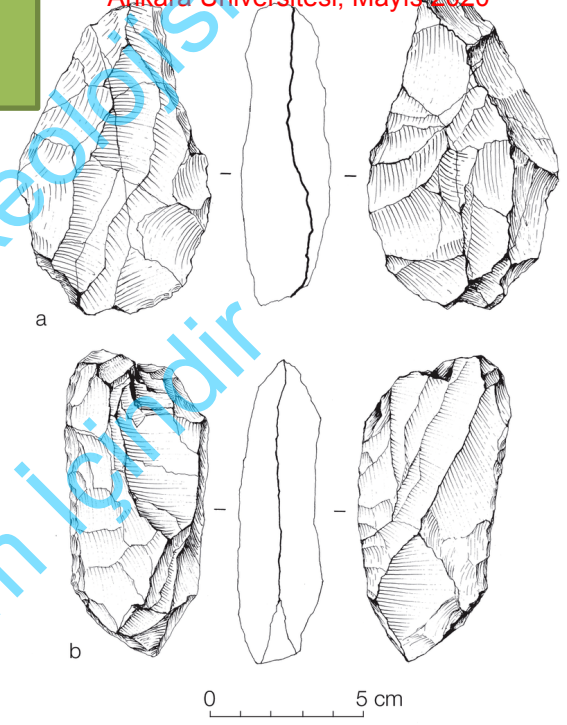
(a)

Gavdos Adası, Girit
Paleolitik Dönem

(b)

PLAKIAS (PREVELI), Girit
Paleolitik Dönem
Çift Yüzlü Aletler

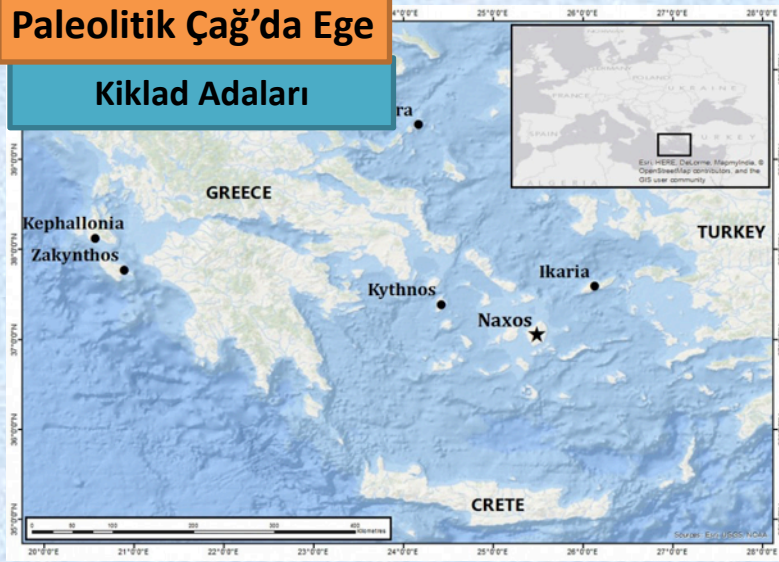

Gavdos Adası, Girit
Paleolitik Dönem

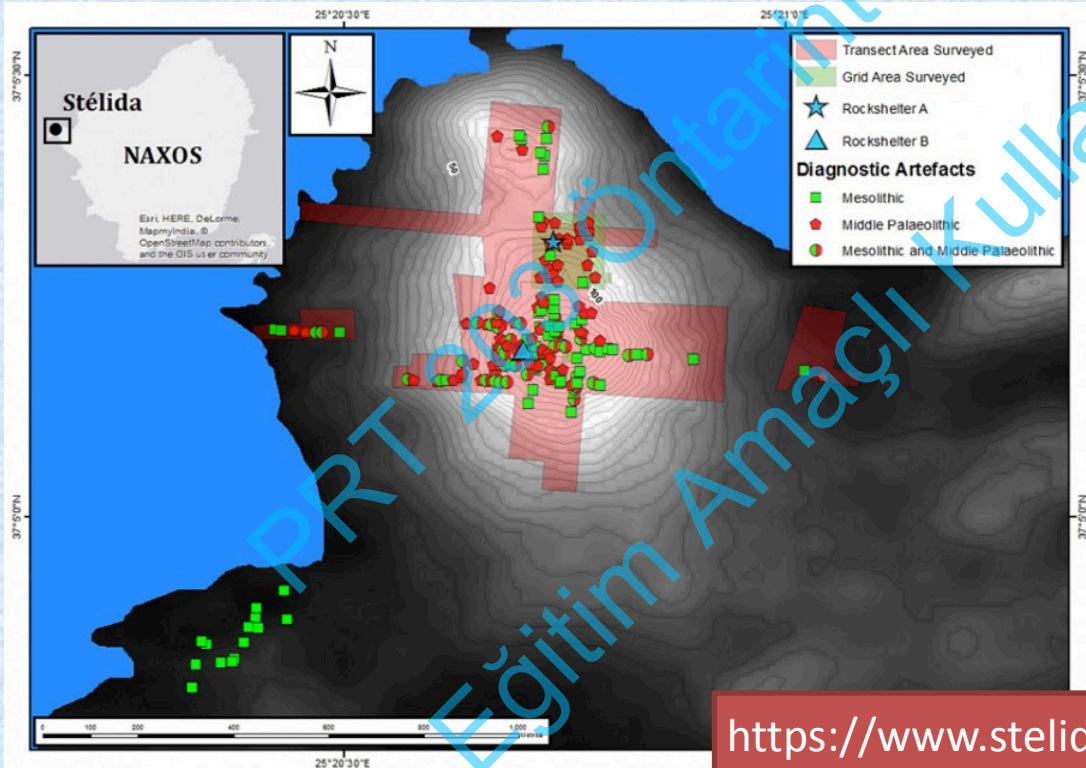
Paleolitik Çağ'da Ege

Kiklad Adaları

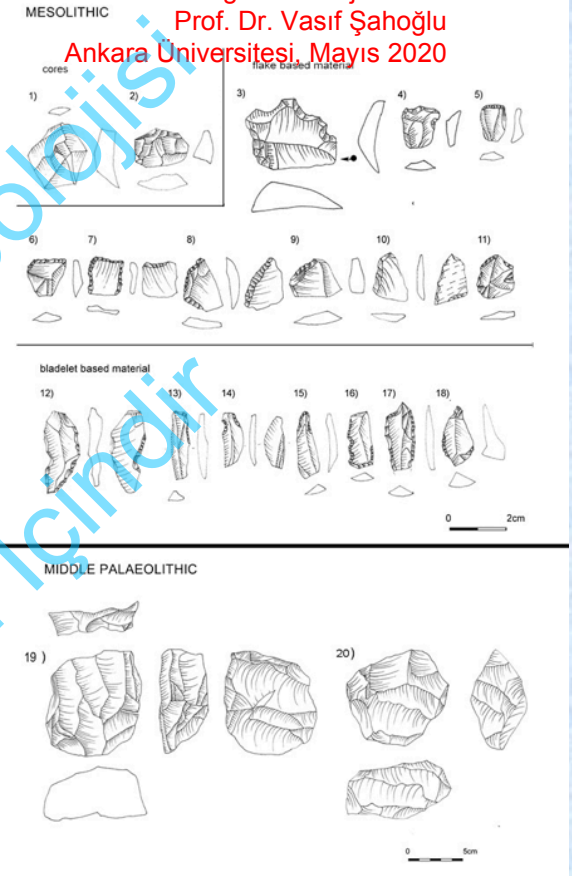

Stélida – NAXOS Kiklad Adaları

Mezolitik Paleolitik

PRT 203 - Öntarihte Ege Arkeolojisi v.1.0
Prof. Dr. Vasıf Şahoğlu
Ankara Üniversitesi, Mayıs 2020

<https://www.stelida.org/english>

Carter et al 2014

Paleolitik Çağ'da Ege

Kiklad Adaları

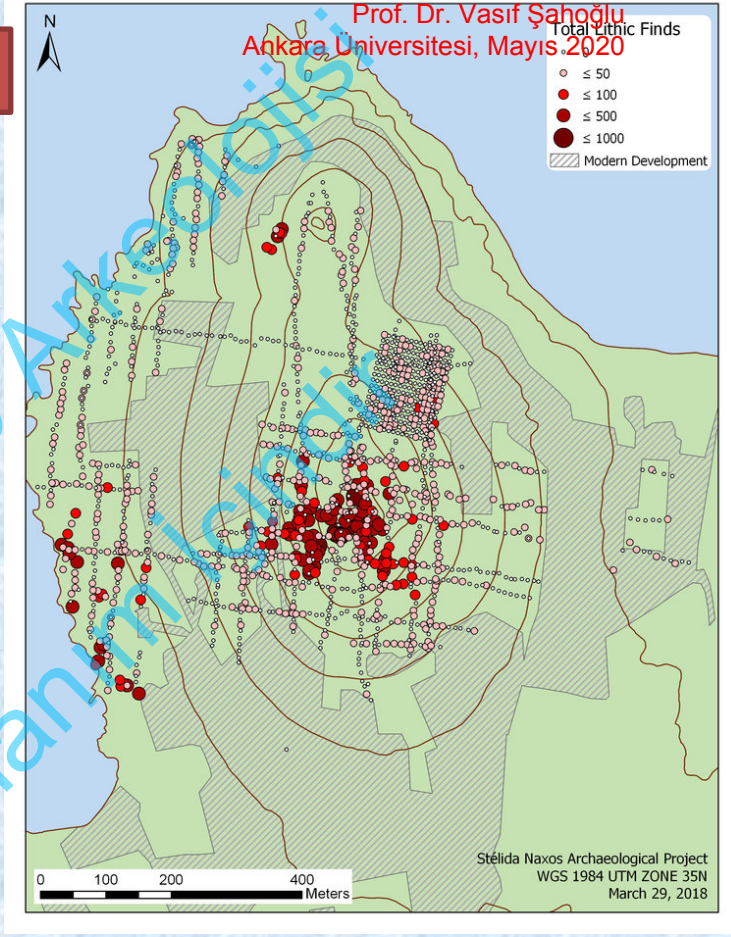
<https://www.stelida.org/english>

Stélida – NAXOS
Kiklad Adaları
Mezolitik
Paleolitik

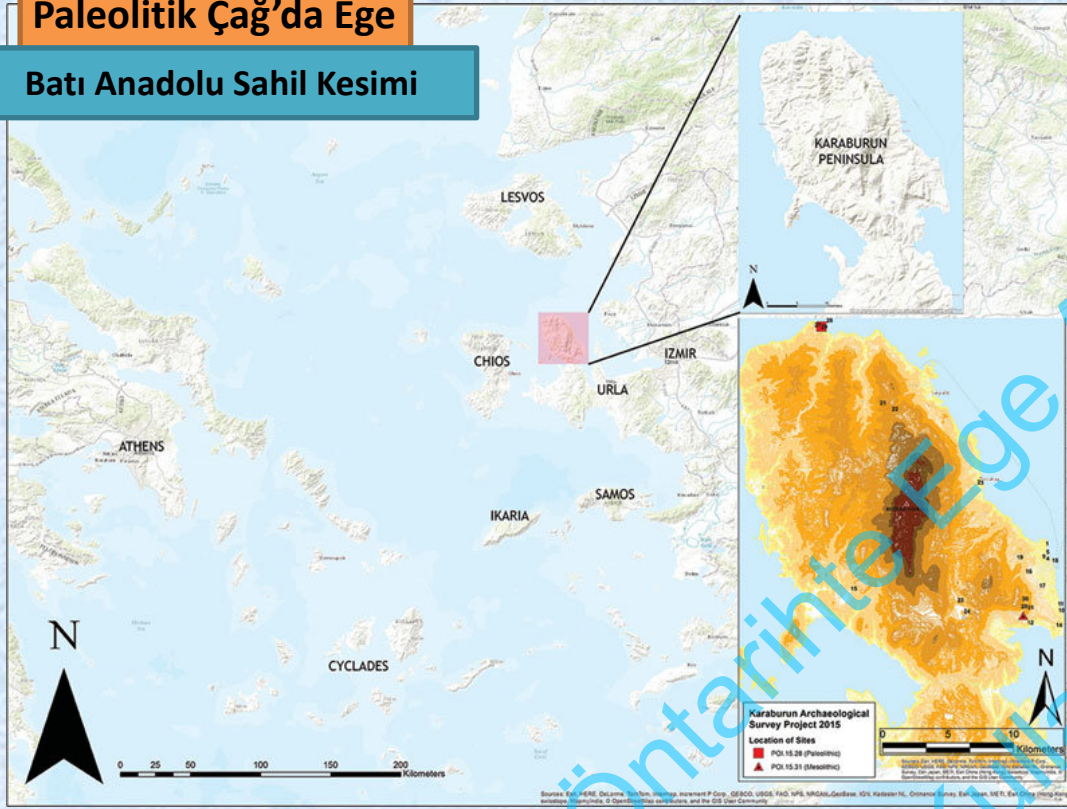
PRT 203 - Öntarihte Ege Arkeolojisi v.1.0

Prof. Dr. Vasıf Şahoğlu
Ankara Üniversitesi, Mayıs 2020

Paleolitik Çağ'da Ege

Batı Anadolu Sahil Kesimi

Karaburun - IZMIR Batı Anadolu

Paleolitik Dönem

